

TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE RİSK VE KRİZ

**Dr. Esin Okay*

1. GİRİŞ

Gelişen piyasa ekonomilerindeki risk ve getirilerin başlıca iki etmene bağlı olduğu görülmektedir. Bunlardan biri yapısal diğeri ise dışsal faktörlerdir. Güçlü makroekonomik politikalar, sağlıklı bir bankacılık sektörü ve devlet yönetiminde şeffaflık bir ülkenin getirilerini arttırıp risklerini azaltan güçlü yapısal olarak gösterilmektedir.

Küresel ekonomide yaşanan olumlu gelişmeler riskleri azaltmakta ve gelişen piyasa ekonomilerini olumlu etkilemektedir. Olumlu veya olumsuz dış faktörlerle ilişki kurarak veya risk hesaplamalarını nasıl etkilediklerine bakarak güçlü veya zayıf yapısalının öneminden öte, basiretli makroekonomik politikalar öncelik ve önem arz etmektedir. Gelişmekte olan bir ülkenin diğerlerinden daha iyi makroekonomik politikalar uygulaması halinde, piyasalar o ülke ile ilgili olarak daha yüksek getiri ve daha az risk beklentisi içine girmektedirler.¹

Türk finans sektöründe geçmişte yapılan hatalar, yakın zamanda meydana gelen ve dramatik sonuçlara sebep olan krizler, sektörde yer alan ve belirli ilişki içinde olan sermayedarlar, mevduat sahipleri, kanun düzenleyicileri ve piyasa yapıcıları gibi grupların, organizasyonların riski yönetim ve politika ve prosedürleri üzerinde daha şeffaf ve mesuliyet sahibi olmaları talebini gündeme getirmiştir. Finans

**İstanbul Ticaret Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Öğretim Üyesi*

¹Kevin DOWD, Beyond Value At Risk, London,2001, s. 4

sektöründeki bu talep Türkiye'de sektör içi artan düzenlemeler ve kontroller, artan rekabet, azalan marjlar, genişleyen dağıtım kanalları, iş alanlarının birleşmesi ve kar arttırımı için hissedilen baskıyla aynı zamanda meydana çıkmıştır. Rekabet ortamının korunabilmesi için risk yönetimi yapılarının sektörün dinamik doğasını yansıtacak şekilde esnek olması gerekmektedir.

İyi dizayn edilmiş bir risk yönetim yapısının karar verici ve izleyici yönetimin işleyiş ve yapılanma üzerine sağlam bir şekilde kurulmasına ve bu konularda efektif olmasına izin verecek şekilde yapılandırılması önemlidir. Amaç; karlılığı arttırmak için sermaye, risk ve getiriyi birbirine bağlarken aynı zamanda düzenleyiciler ve pazarın sürekli artan karşılanması zor taleplerini tatmin edebilecek bir risk yönetimi sisteminin yaratılması ve krizlerin önlenilmesidir.

Bu ilkelerin bilincinde, yapılarının güçlendirilmesi çerçevesinde 2000'e girerken, üç yıl içinde enflasyonu tek haneli rakamlara düşürmeyi amaçlayan ve kamu maliyesindeki dengesizlikleri gidermeye yönelik geniş kapsamlı bir enflasyonla mücadele programı başlatılmıştır. Türkiye'den geçmişe oranla daha yüksek getiriler beklenebileceği bir döneme girilmiştir. Türk ekonomisinin riski azalmıştır ve istikrarı artmıştır.

Bu gelişmelere paralel olarak, risk yönetimi Türk bankacılık sisteminde faaliyet gösteren bir çok bankanın önemle üzerinde durduğu bir konu haline gelmiştir. Ne var ki, düzenlemeler ve çalışmalar olumlu sonuçlar verirken ve ekonomide ciddi gelişmeler beklenirken arka arkaya yaşanan krizler bu olumlu gidişatı bozmuş, riskler artmaya ve istikrar azalmaya hatta yok olmaya başlamıştır. Diğer yandan, dışsal faktörler gelişen piyasa ekonomilerinin karşı karşıya kaldıkları riskleri azaltmamıştır. Rehabilitasyona tabi tutulmakta olan bankacılığın geçiş sürecinde henüz risk yönetimi sistemini tam olarak planlayamaması nedeniyle ve sistemde yeterli risk yönetimi mevcut olmadığı

için krizlere girilmiştir.

2. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KAR MARJLARI VE RİSK

Aktif getirilerinin ağırlıklı ortalaması ile pasif maliyetlerinin ağırlıklı ortalaması arasındaki farktan oluşan kar marjı, bankaların en birincil kazanç kaynağı olduğu için son derece önemli bulunmaktadır. Banka karlılığını belirleyen faktörleri inceleyen pek çok yayınlanmış çalışma, banka faaliyetlerini belirli ya da sınırlı açılardan ele almakta iken, banka davranışlarını açıklayan teoriler de yetersiz kalmaktadır.

Cagan, Lipsey ve Flannery'e göre enflasyon etkisi kar marjlarını bozmaktadır. Buna karşılık, bazı çevreler, fiyatlarda meydana gelen sürekli artışlar dolayısıyla yükselen kar marjları sonucu banka karlarının katlandığını öne sürerek "enflasyon olmazsa bankalar ayakta duramaz" alternatif görüşünü getirmektedir. Enflasyon, bankaların gerçekte düşük olan karlarını gizlemektedir. Bankalar da enflasyon deviniminde akıp giden diğer işletmeler gibi şişirilmiş karlar elde etmektedirler. Enflasyon, bankaların bilançolarını şişirmelerine neden olmaktadır. Aksi halde, şişirmezler ve aynı oranda özkaynaklarını arttırmazlarsa, özkaynaklar bankayı taşıyamaz hale gelecektir.

Türkiye'de enflasyonun uzun vadede bankaların karlılığı üzerindeki etkilerinin zararlı olduğu ve bu nedenle de sektörün risklerinin arttığı görüşü yaygınlaşmıştır. Bilançolarda mevcut olan finansal riskler yüzünden banka karlılıklarında dalgalanmalar meydana gelmektedir. Karlardaki istikrarsızlıklar bankaları zararlarla sonuçlanan ciddi sorunlara sürüklemektedir. Türkiye'de bankacılık sektöründe nominal olarak artmış görünen karların reel artışları konusunda ciddi kuşkulara

rastlanmaktadır. Enflasyonun yarattığı aşındırmayı telafi edecek boyutlarda reel kara sahip banka sayısı çok az bulunmaktadır.¹

TABLO 1: TÜRKİYE'DE BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KAR VE ENFLASYON

Yıllar	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Kar (Milyar TL)	44295	115100	255000	575071	1161607	2265886	2152773	1361754
Nominal Artış (%)	56.6	159.8	121.5	125.5	102	95	-5	-36
Reel Artış (%)	-61	120	40	36	80	50	-111	-146
Enflasyon (TEFE) ♦	150	66	85	91	54	63	32.7	88.6

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, *Bankalarımız, Muhtelif Sayılar*.

♦ Enflasyon oranı olarak TEFE yıllık yüzde değişim alınmıştır.

Bunun yanısıra, Bourke ve Short'tan esinlenerek yapılan bir çalışmada, Türk bankacılık sektöründe kamu bankalarının bankacılık sektörü karlılığına etkisinin negatif olduğu bulunmuştur. Söz konusu çalışma kamu bankalarının, sektördeki diğer özel sermayeli ticari bankalara kıyasla sektörün karlılık performansını olumsuz yönde etkilediğini göstermektedir.²

Gerçekten, yıllara göre banka karları incelendiğinde sürekli artışların olduğu görülmektedir. Ancak, bu artışlar -1994, 2000 ve 2001 hariç- pozitif görünmekle beraber, yıllık enflasyon artışıyla karşılaştırıldığında düşük kalmaktadır. Ancak, 1995 ve 1998 yıllarında enflasyon üstünde artışlar elde edilebilmiştir. Bu, karların

¹ Füsün S. ERBİLGİÇ, Bengi ÖZER, "The Effects of Inflation on Compositions of Revenues, Deposits and Profitability of Commercial Banks in Turkey", *Boğaziçi Journal Review of Social, Economic and Administrative Studies*, Volume. 7, No. 1-2, 1993, s. 169.

² Demet ÇANAKÇI "Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığı Belirleyen Faktörler: Bir Ekonometrik Çalışma", *Bankacılar Dergisi*, Türkiye Bankalar Birliği, Sayı. 18, Eylül 1996, s. 27.

enflasyon karşısında eridiğinin bir göstergesidir. Risklerin de bu şartlarda artışa geçmesi kaçınılmazdır. Öte yandan, Türkiye'de enflasyon muhasebesine geçildiği takdirde banka karlarının negatif çıkacağından endişe edilmektedir.

Banka karlarının çok düzensiz olarak artıp azaldığı izlenmektedir. Böylesine inişli çıkışlı bir performans sağlayan banka karlarını, başta yüksek oranlı enflasyon olumsuz etkilemektedir. Ekonomideki diğer riskler diye kabul edilebilecek durgunluk, istikrarsızlık ve siyasi gelişmeler de bankaların performanslarında ciddi dalgalanmalara yol açmaktadır.

Ekonomik birimlerin portföyleri içinde yabancı para cinsinden finansal aktiflerin payının artması, TL finansal aktiflerin son derece kısa vadelerde yoğunlaşması, faiz oranları ve döviz kurlarının sık aralıklar ile değişmesi, ekonomik faaliyetin dalgalı bir eğilim izlemesi, yeterli miktarda olmayan yurt dışı kaynak kullanım imkanları, yüksek düzeydeki münzam karşılıklar, disponibiliteler ve fon oranları, kaynak maliyetlerinin yükselmesi gibi sorunların içindeki bankacılık karlılıkta başarılı olamamaktadır. Örneğin, 1994 finans krizinde karlılıkta yaşanan düşüş, repo faiz oranlarındaki %1000'leri bulan artış ve döviz kurlarında yaşanan patlama gibi sonuçları hazırlayan hatalı kur ve faiz politikalarından kaynaklanmıştır.

TABLO 2: TÜRKİYE'DE BANKALARIN KARLILIĞI VE ENFLASYON

Yıllar	Ortalama Aktif Karlılığı					Karlılık % (Kar/Özkaynaklar)				
	1997	1998	1999	2000	2001	1997	1998	1999	2000	2001
Kamu Bankaları	0.8	0.8	1.5	-0.6	-1	18	20	48	-21.5	-16.5
Özel Bankalar	4.8	5.6	5.6	0.9	0.2	70	71	65	9.6	1.4
TSMF'na devredilen Bankalar	-	-72.7	-103.3	-57	-54	-	235	179	144	350
Yabancı Bankalar	6.8	7.1	8.2	0.7	4.2	99	107	124	37	67
Kalkınma/Yatırım Bankaları	3.8	6.9	7.5	5.3	3.2	37	57	58	31.4	36
Toplam	3.4	2.7	-0.6	-3.5	-4	54	45	-15	-68.4	-51
Enflasyon (Ortalama Toptan Eşya Endeksi)*						91	54	63	32.7	88.6

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Yıllıkları, Bankalarımız, Muhtelif Sayılar.

◆ Enflasyon oranı olarak TEFE yıllık yüzde değişim alınmıştır.

Sonuçta, 1994'de banka karlarında reel bazda %50.7 oranında bir gerileme kaydedilmiştir. 1989 yılında da net karda %30.3 oranında gerçekleşen düşüşün nedeni, faiz giderlerindeki reel artışın faiz gelirlerindeki artıştan daha fazla olmasıdır. 1994 yılından sonra artmaya başlayan Özkaynak karlılığı 1995 yılında %56 ve 1996 yılında da %64 seviyesine çıkmıştır. Bu arada enflasyon oranı da 1994 yılındaki hızlı artış dışında, birbirine yakın iki haneli seviyelerde seyretmiştir. Ancak, Tablo 2'den de görüldüğü gibi özkaynak karlılığı daima enflasyonun gerisinde kalmıştır.

Evveldi yıllarda kaydedilen özkaynak karlılıkları da enflasyondan daha alçak seviyeleri görebilmiştir. Bankaların, özkaynakları oranında karlı kabul edildikleri bilinmektedir. Bu nedenle, enflasyonun çok gerisinden takip eden özkaynak

karlılıkları, özkaynakların bankaları taşıyamadıklarını işaret etmektedir. Enflasyon dolayısıyla, bankalar şiddetli bir özkaynak erimesi riski ile karşı karşıya kalmaktadırlar. Sonuç olarak, bankacılık sektöründeki kar artışları reel kazançlar ile ifade edilmekten çok uzaktır.³

Öte yandan, bankaların bilançolarında gizli karlar da bulunmaktadır. Kar gibi gösterilmiş aslında batık kredilere yapılan reeskont gelirleri olabilmektedir. Tahsili gecikmiş alacaklara yapılan faiz geliri reeskontu sayesinde, bilançoya gelir gibi yansıdığı için, karlılık artmış görünmektedir. Bunlar bilançoda gözükmemektedir. Aynı şekilde, banka işleyen kredilere sürekli faiz geliri reeskont edebilmekte ve bu faiz geliri de karlılığı arttırıyor gözükmektedir. Bankaların özellikle reeskont mekanizmalarını kullanarak karlılığı yüksek göstermeleri mümkün olabilmektedir.

Enflasyonun karlılık üzerindeki olumsuz etkilerini tespit edebilmek için kar marjı ile bağlantılı riskleri ve bunların enflasyon ile olan ilişkilerinin incelenmesi gerekmektedir.

3. ENFLASYON RİSKİ

Bankalar finansal piyasalarda üstlendikleri aracılık faaliyetleri dolayısıyla, genel fiyat değişimlerine karşı son derece hassas olan ve satın alma gücü eriyebilen finansal araçlar ile çalışmaktadırlar. Fiyatlardaki değişimler sonucu beklenen getirilerde belirsizlikler doğmaktadır. Dolayısıyla, bankacılık sistemi faaliyetlerini sürdürürken birçok riskle karşı karşıya kalmaktadır.

³ Saruhan DOĞAN, Yıldız ŞARSEL, "Enflasyonun Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörüne Bir Bakış", **Türkiye Bankalar Birliği**, Ankara: 1994. s. 16.

Türkiye'de ise var olan risklere ek olarak yıllardır devam eden bir enflasyon olgusu bulunmaktadır. Bu başlı başına, ülke genelinde olduğu gibi finansal piyasalar için de ciddi bir risk teşkil etmektedir. Türkiye'nin tüm piyasalarda en önde gelen riski enflasyondur. Tüm risk gruplarına etki eden enflasyon riski Türkiye'de önemli bir gösterge olarak gözardı edilemez bir etkiye sahiptir.

Dolayısıyla, Türkiye'de bankacılık için enflasyon etkisi bağlamında bir risk analizi yapılması gerçeği daha doğru yansıtacaktır. Bankacılık, enflasyon ve risk üzerine çalışmalar yapılmıştır. Türkiye'de bankaların yıllarca enflasyonist ortamda finansal hizmetler vermesi ve ardından peş peşe krizlerin gelmesi ve finansal istikrarın bir türlü sağlanamaması devleti her kriz sonrası radikal politikalar almaya mecbur etmiştir. Bu sayede, bankaların yenilenmesine yönelik ve mali bünyelerini düzeltici ve koruyucu çeşitli önlemler getirilmiş, teknolojiye adapte olabilmelerini sağlayacak serbestleştirici kanunlar ve düzenlemeler yapılmıştır.

Türkiye son yıllarda da, bankacılıkta zaten varolan riskleri arttırdığı ve ekonomik/finansal faaliyetleri zorlaştırdığı ispatlanmış enflasyonla gerçek anlamda mücadeleye başlamıştır. Enflasyon başarıyla yürütüldüğü inanılan para programları ile düşürülme trendine girse de tekrar krizlerle karşılaşması ile mücadele süreci sekteye uğramıştır. Hedeften uzaklaşılması ile Türkiye'de enflasyon tekrar artışa geçmiştir. Türkiye'de kriz, enflasyon ve risk birbirinden ayrılmayan kavramlar olarak görülmektedir. Kronik enflasyon ve düşürülmesi bağlamında yapılan düzenlemeler olmasına rağmen makroekonomik dengesizlikler nedeniyle krizlerin yaşanması ve risk yönetimine önem verilmemesi ile artan ve bertaraf edilemeyen riskler beraber bir sarmal niteliği taşımakta, etkileri birbirlerini arttırmaktadır.⁴

⁴ Kıvılcım METİN, *The Analysis of Inflation: The Case of Turkey*, Ankara. Capital Market Board, No. 20. 1995, s. 37.

Chari, Jones ve Manuelli enflasyon, büyüme ve bankacılık üzerine bir model kurmuşlar ve enflasyon ile bankacılığın parasal tabanı arasında pozitif bir ilişki mevcut olduğunu öne sürmüşlerdir. Bu ilişkide karşılıklı bir etkileşim olduğunu da kabul etmektedirler. Bu etkileşimin en güzel örneği, yıllardır enflasyon ile mücadelenin sürdüğü ve kontrolü için birçok tedbirin denenmeye devam edildiği Türkiye'de görülmektedir. Tüm tedbirlere rağmen Türkiye'de enflasyonun halen yüksek olmasının nedenlerinden biri de, birçok sektörün oligopolistik veya monopolistik bir yapıda olmaları gösterilmektedir.⁵

Bu yapıdaki sektörlerde hükümetin aldığı tedbirler veya diğer nedenlerle talep düştüğünde arz da düşürülerek fiyatın artırılması mümkün olmaktadır. Türkiye'de bankacılık sektörü oligopolist bir yapıya sahip olduğu için enflasyonun kontrol edilmesi zorlaşmaktadır. Enflasyonu düşürmenin ön şartlarından biri de, diğer sektörlerde olduğu gibi, mali sektörde de tam rekabet şartlarını sağlamaktır.⁶

Türkiye'deki enflasyonun üzerinde birden fazla değişken etkili olmaktadır, para arzının etkisi diğerlerinin etkisinden büyüktür. Kontrol altındaki para arzı ve kaydı paranın sınırlandırılması gibi faktörler bankacılık literatürünü en zorlayan konulardandır. Türkiye'de uzun yıllardır devam eden enflasyonun tesirleri altında finansal hizmet vermeye çalışan bankalar mali bünyelerinde bozulmalar ile karşılaşmışlardır. Landskroner ve Ruthenberg'e göre, genel olarak, enflasyonun belirsizliği arttıkça bankaların üstlendikleri aracılık faaliyetlerinin hacmi düşmektedir. Bu nedenlerle, düşük maliyetli fonlara yönelerek büyümeye çalışmışlardır.

⁵ V.V.CHARI, Larry E. JONES and Rodolfo E. MANUELLI "Inflation, Growth and Financial Intermediation", **Federal Reserve Bank of St. Louis Review**, Volume. 78. (May/June 1996). s. 56.

⁶ Mustafa AKAN, "Bankacılık Sektörü Pazar Yapısındaki Gelişmeler", **Banka ve Ekonomik Yorumlar**, Sayı. 5, (Mart 1996). s. 57.

⁷ Yoram LANDSKRONER and David RUTHENBERG. "Optimal Bank Behavior under Uncertain Inflation", **Journal of Finance**, Vol. XL, No. 4. September 1985, s- 1169.

Enflasyon nedeniyle, ortaya çıkan riske karşı bir korunma davranışına girmedikleri için bankalar temelde satın alma gücü riski ile karşılaşmaktadır. Enflasyon oranındaki değişimler vadesi tamamlanan banka varlıkları yoluyla gelecek dönemlerde sağlanacak nakit girişlerinin satın alma gücünde belirsizliğe yol açmaktadır. Diğer riskler de peşi sıra gelmektedir.

Bankaların aktif ve pasif yapılarında görülen hızlı değişimler uzun vadeli tahmin ve analizleri güçleştirmektedir. Enflasyondan korunmak için başvurdukları çabalar nedeni ile karlılık ve risk düzeylerinde de önemli değişkenlikler saptanmaktadır.⁸

Enflasyon bankaları çeşitli riskler ile muhatap olmaya itmektedir. İlerleyen kısımlarda bankacılıktaki riskleri ve enflasyonun bu riskler üzerindeki etkileri daha ayrıntılı olarak incelenmeye çalışılacaktır.

4. KREDİ RİSKİ

Kredi riski, bankaların verdiği kredilerin geri ödenmeme olasılığıdır. Bankalar geri ödenmeyen krediler için karşılık ayırarak bu karşılıkları net faiz gelirinden düşmektedirler. Bu da, bankaların karını azaltıcı bir etki yaratmaktadır.

Firmalar kredi ihtiyaçlarını karşılamak amacı ile bankalardan kredi talep etmektedirler. Aldıkları kredileri vadesinde ve önceden ayarlanmış faiz ile beraber geri ödemek durumundadırlar. Türkiye şartlarında yüksek enflasyon nedeni ile faiz oranları çok yüksek seviyelerde seyretmektedir. Bu durum borçlanma maliyetlerini de yükseltmektedir.

⁸ Hüseyin ÇİLLİ, **Enflasyon, Bankalar ve Risk**, Türkiye Bankalar Birliği. Ankara: 1994, s. 4.

Finansman maliyeti artan firmalar ekonomik ilerleme sağlandığı sürece bir sorunla karşılaşmamaktadırlar. Ancak, ekonomi resesyona girdiğinde, firmaların maliyetlerini karşılayan faaliyet karları düşmekte ve uzun vadede iflaslar meydana gelebilmektedir. Bu sonuç, bankaların batık kredilerinin artmasına sebep olmaktadır. Böylece, bankaların karlılıklarında bozulmalar baş göstermekte ve muhtemel zararlara dönüşmektedir. Bireysel kredilerde de aynı etki mevcuttur. Enflasyon yüzünden geliri azalan kişilerin kredi borcunu ödeyememe riski ortaya çıkmakta ve bankaların batık kredi hacmi daha da artmaktadır.

Görülmektedir ki kredi riski ile yüksek faiz oranları ve dolayısıyla enflasyon arasında güçlü bir bağlantı vardır. Enflasyonun 41 ülke için zaman, kesit ve karma serileri eşliğinde elde edilen bulguları değerlendiren Erb, Harvey ve Viskanta'ya göre kredi riski ile enflasyon arasında belirgin bir korelasyon bulunmaktadır.⁹

5. FAİZ ORANI RİSKİ

Faiz oranı riski, faiz hadlerinde meydana gelen dalgalanmalar neticesinde banka maliyet ve getirilerinde oluşan belirsizlikler olarak yorumlanabilir. Bununla beraber, banka bilançosunun piyasa değeri de değişime uğramaktadır. Aktiflerin ortalama vadesi pasiflerin ortalama vadesine eşit olmadığı, eşit olsa da aktif ve pasifteki faizlerin farklı tabanları olması nedenleriyle faiz riski kaçınılmazdır. Bu nedenle, en doğru faiz riski yönetimi banka mevduat ve kredilerini aynı vade ve türe oturtma stratejine bağlıdır.

Hatalı faiz riski yönetimi ile bankaların karlılıkları zedelenmekte, likidite ve sermaye yeterliliği risklerine yol açmaktadır. Bu riskin analiz ve yönetiminde

⁹ Claude ERB, Campbell R. HARVEY and Tadas E. VISKANTA, "Inflation and World Equity Selection", *Financial Analysts Journal*, (November/December 1995). s. 37.

fonksiyonel olarak yer alan diğer alt riskler ise gelir riski, fiyat riski, yeniden yatırım riski, önceden ödenme riski ve marj riskidir.

Gelir riski, faize duyarlı aktif ve pasiflerde meydana gelen dalgalanmalardır. Bu, açık analizinde kullanılan birincil araçtır. Açık analizi, faize duyarlı aktiflerle faize duyarlı pasiflerin farkı hesaplanarak bulunmaktadır. Bir diğeri, fiyat riski de bilançonun piyasa değerindeki değişiklikleri ifade etmektedir.

Yeniden yatırım riski, gelecekteki yatırımların belirsizlik göstermesidir. Önceden ödeme riski ise, yüksek faiz ile verilen kredilerin faizlerin düşmesi nedeni ile vadeden önce ödenme durumudur. Marj riski de faizlerdeki değişimlerin yatırım araçlarını aynı ölçüde ve aynı yönde etkilememesidir. Bu durumda, faiz hadleri, banka mevduat ve kredi faiz oranlarına aynı şekilde yansımamaktadır.¹⁰

Faiz riski yönetiminde açık analizinden başka süre boşluğu yöntemine başvurulmaktadır. Bu yöntem, faiz riskinin alt riskleri eşliğinde tüm bilanço kalemlerinin sürelerinin hesaplanarak süre boşluklarının tespit edilmesidir. Bir başka yöntem de vadeli piyasalara girerek futures, options, swaps gibi araçlarla hedging yapmaktır.

Faiz, bankacılık sektörünün gelirlerinde olduğu gibi maliyetlerinde de çok önemli bir yer tutmaktadır. Ancak, Türkiye gibi enflasyonun ve dolayısıyla faizlerin yüksek seviyeleri zorladığı bir ülkede bankalar için bir belirsizlik faktörüdür. Enflasyonist ortamlarda çalışan bankaların bilançoları faiz oranı riskine karşı çok hassas olmaktadır. Üstelik uzun vadede beklenen getiriler açısından tahmin zorluğuna, istikrarsızlık ve bankaların itibarlarını düşürücü bir etkiye de sebep olmaktadır. Faiz

¹⁰ Hayri KOZANOĞLU, *Uluslararası Bankacılıkta Risk Yönetimi*, (Marmara Üniversitesi, 1996), ss. 6-8; EKEN, A.g.k., s. 34-35 ve ÇİLLİ, A.g.k., s. 8.

oranlarındaki eğilimin kısa vadelere yöneldiği, sabit değil değişken orana dayalı olduğu görülmektedir.¹¹

Bankaların enflasyon dolayısıyla faiz dışı gider ve gelirleri artmaya başlamaktadır. Her ikisi de aynı oranlarda genişlemekte ise banka açısından bir zarara neden olmamaktadır. Ancak, değişim oranları farklı ve fark giderlerdeki artıştan kaynaklanıyor ise, bankanın enflasyondan daha fazla etkilenmesi söz konusu olmaktadır.

Bir yandan da enflasyon oranındaki artışlar, sona ermeyen enflasyon beklentilerini körükleyerek faiz oranlarını yükseltmektedir. Sonuçta, bankaların net faiz gelirleri azalmaktadır. Tablo 3’de görüldüğü gibi, faiz gelirleri enflasyondan daha fazla bir artış göstermektedir. Ancak, net faiz gelirlerinin enflasyonun üstünde bir artı getiri sağladığı söylenemez. Karın artışındaki belirleyici unsurlardan biri olan faiz marjı, faiz gelirlerinin faiz giderlerinden fazla olduğu durumlarda kazanç getirmektedir.

TABLO 3: TÜRK BANKACILIK SİSTEMİNİN FAİZ
GELİR /GİDERİ VE ENFLASYON

Yıllar	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Faiz Geliri Artış (%)	152.4	71.3	136.6	127	121	96	-1.37	45
Faiz Gideri Artış (%)	179.4	83	125.4	132	116	123.6	0.2	31.4
Enflasyon (TEFE)♦	150	66	85	91	54	63	32.7	88.6

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız Yıllıkları, Muhtelif Sayılar.

♦ Enflasyon oranı olarak TEFE yıllık yüzde değişim alınmıştır.

¹¹ Deniz GÖKÇE, "Faiz Politikalarının Esasları ve Türkiye'de Faiz Politikası Uygulamaları", **İktisadi Araştırmalar Vakfı**, İstanbul: 1993, s. 39.

Aynı tabloda, faiz gelirleri faiz giderlerini az farkla takip etmektedir. 1996, 1998 ve 2001 yılları hariç banka faiz gelirlerinin daimi olarak faiz giderlerini karşılamadığı görülmektedir. 1990 yılında faiz gelirleri ile faiz giderleri arasındaki fark çok fazla olmasına rağmen faiz marjı %48.6'lık bir enflasyon oranının yine de gerisinde kalmıştır. 1996 yılında da 1990'daki gibi faiz gelirleri daha hızlı artmış ancak %76'lık bir enflasyon oranı faiz marjının negatif olmasını engelleyememiştir. 1999 yılında, faiz giderlerinin faiz gelirlerinin oldukça üstünde yer aldığı görülmektedir. 2001 yılı, bankaların kriz sonrası düzenlemelere uygun giderleri kısma politikaları izlemesi ile faiz gelirlerinin gerisinde kalabilmiştir.

1995 yılında, bu marj faiz giderlerinin faiz gelirlerinden daha hızlı artması nedeniyle, reel olarak azalmıştır. Faiz gelirleri %71.3, faiz giderleri ise %83 oranında büyümüştür. Sonuç olarak, faizden 1995'te enflasyonun üstünde bir kazanç sağlanmamıştır. Diğer yıllarda da benzer bir sonuç gözlenmektedir.

Türkiye'de düzensiz, yüksek faiz oranları ve hızlı enflasyon, bankaların faiz giderlerini arttırmaktadır. Enflasyon oranındaki artışlar nedeni ile enflasyon beklentileri artınca faiz oranları da yükselerek belirsizlik getirmektedir. Bu arada, bankaların gelecekte bekledikleri fon girişleri satın alma gücünde belirsizliklere yol açmaktadır.

Türkiye'de faiz oranlarında meydana gelen artışlar, piyasaların yüksek oranda enflasyon beklentilerinden kaynaklanmaktadır. Finansal piyasalar fiyat artışlarına karşı çok hassas oldukları ve herhangi bir değişimi anında yansıtıklarından, beklentiler faiz oranlarının yükselmesi sonucunu getirmektedir. Alacaklarının vadesi borçlarından daha uzun olan bankalar, yeniden fiyatlamaya gittiklerinden net faiz gelirlerinde bir gerileme yaşamaktadırlar.

Hızla büyüyen Türkiye gibi, kamu finansmanının bu kadar raydan çıktığı bir enflasyonist ülkede faiz politikası olamaması normal karşılanmaktadır. Yüksek faiz ile enflasyonun kamu açıklarının yarattığı yapısal seviyenin üzerine çıkmaması için çaba gösterilmektedir. Bu bir politika olmaktan çok mecburiyettir. Türkiye'de banka faizleri düşürülmek isteniyorsa, munzam karşılık oranı veya vergilerin azaltılması yoluna gitmek daha isabetli bir yol olarak görünmektedir.¹²

6. KUR RİSKİ

Bankalar, döviz temelinde pozisyon aldıklarında kur riski ile karşılaşmaktadırlar. Döviz kurundaki beklenmedik değişimler, banka bilançolarında bulunan döviz kalemlerinin piyasa değerlerine yansımaktadır. Burada, bankaların gelecekteki getirilerinin dövizdeki dalgalanmalar sonucu değişebilme olasılığı ifade edilmektedir.

Kur riski, yabancı para aktifleri ile yabancı para pasiflerinin birbirine eşit olmadığı bilançolarda görülen bir risktir. Aradaki farkın nedeni bankaların kur beklentilerine bağlı olarak kar sağlama talebidir. Bu durumda, hem kar hem de zarar söz konusu olabilmektedir. Zarar olasılığı nedeni ile, asıl amaç kayıp miktarını minimum düzeyde tutabilmektir. Bu yüzden, bankalar döviz pozisyonlarını sürekli olarak kontrol altında tutmak zorundadırlar.

Döviz kurları, faiz oranları; enflasyon; maliye ve para politikaları; yatırım ve büyüme politikaları; ödemeler dengesi gibi ekonomik parametreler sonucunda dengeye ulaşmaktadır. Merkez bankaları ülke döviz pozisyonlarını kontrol edebilmek, hedef kuru tutturmak, rezervlerini ve dış borçlarını yönetmek için döviz piyasalarında etkinlik göstermektedirler.

¹² DOĞAN, ŞARSEL, A.g.k., s. 17 ve ÇİLLİ, A.g.k, s. 9.

Döviz kuru, basit bir ifade ile, iki ülke parası arasındaki değişim oranıdır. Bu oran, milli paranın ne kadar yabancı para satın alabildiğini göstermektedir. İki ülke arasındaki döviz kuru enflasyonu yüksek olan ülke aleyhine yükselmektedir. Türkiye'de olduğu gibi, enflasyonu daha yüksek olan ülkenin para değeri düşmektedir. Bu gelişme karşısında, tasarruf sahipleri milli para yerine dövize kaymaktadırlar. Mevduat hacminin en çok yabancı para cinsinden olması bankalardaki kur riskini de yükseltmektedir. O halde, kurlar birincil olarak enflasyonun etkisi altında dalgalanmaktadır. Enflasyon arttıkça döviz kuru riski de artmaktadır.¹³

TABLO 4 : TÜRKİYE'DE DÖVİZ KURLARI VE ENFLASYON

Yıllar	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
TL/\$ % artış	170.9	54.5	77.5	86.5	71.7	60	496	87.6
Enflasyon(TEFE)	150	66	85	91	54	63	32.7	88.6

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız Yıllıkları, Muhtelif Sayılar.

◆*Enflasyon oranı olarak TEFE yıllık yüzde değişim alınmıştır.*

Döviz kuru riskini etkileyen bir diğer unsur da, bankanın doğru bir kur riski yönetimi ile fiyat değişikliklerine karşı tedbir almasıdır. Vadeli piyasalardaki türev araçları ile pozisyon alan banka, bilançosunu kur riskinden koruyabilmektedir.

Türkiye'de açık piyasa ekonomisine geçildikten sonra, genel olarak döviz kuru toptan eşya fiyat endeksinin altında kalmıştır. Kriz yılları olan 1991, 1992 ve 1994 Finans krizi ve son olarak 2000 Kasım ve 2001 Şubat krizleri nedeniyle dövize talep fazla gerçekleştiğinden döviz kuru enflasyonun üstünde seyretmiştir.

¹³ KOZANOĞLU, A.g.k. s. 32-34.

Bir çalışmada, döviz kurlarının enflasyonu önlemede doğru bir araç olmadığı ve enflasyonun döviz kurlarındaki değişmelerin bir nedeni olmadığı savunulmaktadır. 1984 yılına kadar banka kaynakları arasında yer almayan Döviz Tevdiat Hesapları 1983 yılı sonunda Türk Parası kıymetinin korunmasına ilişkin yeni düzenlemeler sonucu, Türkiye'de yerleşik kişilere de DTH açma olanağının tanınması ile hızlı bir artış göstermiştir. İzlenen kur ve faiz politikaları ile geleceğe ilişkin beklentiler oransal birikimlerin TL mevduata ya da DTH'lara yönelmesinde, dolayısıyla artış hızlarında etkili olmaktadır.

TABLO 5:TÜRKİYE'DE DÖVİZ TEVDİAT, TL MEVDUAT VE ENFLASYONDA YILLIK ARTIŞLAR

Yıllar	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Döviz Tevdiat (Yıllık Artış %)	207.2	107	108.4	107.6	82	96.8	31.5	127
TL Mevduat (Yıllık Artış %)	29.8	109.6	153	84.2	101.3	107.8	34.4	64
Enflasyon (TEFE)♦	150	66	85	91	54	63	32.7	88.6

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız Yıllıkları, Muhtelif Sayılar.

♦ Enflasyon oranı olarak TEFE yıllık yüzde değişim alınmıştır.

Özellikle, 1995 ve 1996 yıllarına bakıldığında, TL mevduatlarının yüzde artışının hem enflasyonun hem de DTH artış oranından daha yüksek geliştiği görülmektedir. Bunun nedeni bankaların, TL kaynak yaratmak için TL tasarruflarına daha yüksek faiz fiyatı vermeleridir. 1995 yılına kadar DTH'ların artış hızı sürekli TL mevduat artış hızından fazla olmuştur. Yüksek enflasyon ulusal paraya olan güveni azalttığı için, tasarruf sahipleri mevduatlarını TL yerine döviz olarak tutmaktadırlar,

Özellikle 1994 yılındaki döviz krizinden dolayı herkes dövize hücum etmiş ve DTH'larındaki artış %207.2'yi bulmuştur.

Toplam mevduatın yarısını aşkın bölümünün yabancı para cinsinden olması, bankalarda kur riskini arttırdığı gibi, ulusal ekonomi açısından da izlenecek para ve faiz politikasına bazı kısıtlamalar getirmektedir. Bankacılık sisteminin pasifleri içinde yabancı para cinsinden kaynakların payı, yabancı para aktif payına nazaran sürekli daha yüksek olmuştur. Özellikle 1990 yılından itibaren döviz serbestisi getirilmesi nedeni ile hem yabancı para aktif, hem de yabancı para pasiflerinde bir artış gözlenmektedir.

TABLO 6: BANKA BİLANÇOLARINDA YABANCI PARANIN
PAYI (%)

Yıllar	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
YP Aktif Payı (%)	45	43	45	45	40	38	36	48
YP Pasif Payı (%)	47	48	48	51	47	48	51	59
Açık Pozisyon (Milyar \$)	0.8	3.1	2.5	5	8.4	13.2	17.3	8.2

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız Yıllıkları, Muhtelif Sayılar.

1993 yılından itibaren yabancı para payı artışı yavaşlamasına rağmen, 1995 yılında %48 ile bilançonun hemen hemen yarısına ulaşmıştır. 1996 yılında yabancı para pasif kalemlerinin konsolide bilanço içerisindeki ağırlığı değişmezken yabancı para aktif kalemlerinin payı yaklaşık iki puan artmıştır. Son yıllarda ise, yabancı para pasif kalemindeki artış yüksek seyrederek yabancı para aktif kalemi artışına göre belirgin bir fark göstermiştir.

Öte yandan, kaynaklar içinde yabancı para kaynaklarının payı artarken, aktifler içinde yabancı para aktiflerinin payının düşmesiyle, bankaların açık pozisyonu yeniden büyümüştür. Bu pozisyon ile TL cinsinden kaynak yaratılmaktadır. Mevduatlar yabancı para cinsinden toplanmakta ve TL'ye çevrilmektedir. Yüksek faizlerle hazine bonolarına yatırım yapılmaktadır. 1990 yılından beri Türk bankacılık sektörü ortalama olarak 2.6 milyar \$ açık pozisyon taşımıştır. Bu açık pozisyon hala bankacılık sektörü açısından bir kar kaynağı olarak devam etmektedir. Ancak, buradan sağlanan kar kadar her an zarara uğrama durumu da söz konusudur. Dövizde meydana gelecek ani artışlar, ya da döviz krizi patlak verdiği anda bankaların karşılaşacağı risk de 1994 Krizindeki gibi çok büyük olacaktır. Boçlanmalar döviz cinsinden olduğu ve dövize hücum edildiğinden bankalar açık pozisyonlarını kapatmaya çalışacaklar ve zarara uğrayacaklardır.

Nitekim, 1994 yılında hızla daralarak 4.4. milyar \$'dan 0.8 milyar \$'a küçülen açık pozisyon, 1997 yılında 5 milyar ve 2000 yılında da 17.3 \$'a yükselmiştir. Son yıllarda, bankaların açık pozisyon geliştirme eğilimleri kolayca krize girmeyi sağlayan önemli faktörlerden biri olarak gösterilmektedir. Bu sebeple, kriz sonrası 2001 yılında politikalar ve BDDK'nın dayatmaları sayesinde bankaların açık pozisyonlarını yarı yarıya düşürdükleri görülmektedir. 2002 ortasında, açık 209 milyon \$'a gerilemiştir.¹⁴

7. LİKİDİTE RİSKİ

Likidite, yükümlülüklerin ve takas borçlarının istenildiğinde ödenebilmesi anlamına gelen ve bankacılıkta birincil önem taşıyan hususlardan biri olarak kabul edilmektedir. Uzun dönemde bankanın başarısı, diğer bir deyişle mali bünyenin gücü likidite ile ölçülmektedir. Bankaların likidite sıkışıklığına girerek ödeme

¹⁴GÖKÇE, A.g.m, s. 39.

güçlüğüne düşmeleri likidite riski olarak açıklanmaktadır. Bu nedenle, likidite yönetimi likidite ve faiz riskini yakından takip etmektedir.

İki risk de, fon kaynak ve kullanımları arasında son vade tarihi veya yeniden faizlendirmeden doğan uyumsuzluklardan oluşmaktadır. Doğru bir likidite yönetimi fonlama üzerine yapılan stratejik planlamalar ile nakit giriş ve çıkışlarının doğru bir şekilde tahmin edilmesine; likidite ve faiz risk limitlerinin belirlenmesine dayanmaktadır.

Bankalar, özellikle kısa vadeli likidite taahhütleri için kasalarında ve merkez bankası nezdinde mevduatlarının belli bir yüzdesini nakit olarak bulundurmakla yükümlüdürler. Uzun vadeli likidite ihtiyacı için ise, uzun vadeli mevduatın belli bir oranı kadar likiditesi yüksek tahvil ve bono bulundurmaktadırlar.

Banka bilançolarının karşılaştığı finansal riskler arasında yer alan likidite üzerinde, enflasyonun doğrudan etkili olduğu görülmektedir. Enflasyon arttığında, ilk olarak ülkedeki faiz oranları yükselmekle ve ardından peş peşe kredi riski, faiz riski ve döviz kuru riski artarak gelmektedir. Geri dönmeyen kredilerde artışlar olabileceği gibi, faiz yükselmeleri ile banka piyasa değeri düşmektedir.

Muhtemel bir devalüasyon sonucunda da bankaların döviz mevduatının yerel para cinsinden değeri artmaktadır. Bu gelişmeler bankaların likidite dengesini bozmaktadır. Bütün bunların neticesinde bankaların likidite riskleri yükselmektedir. Bu da, yüksek dispoñibilite ve munzam karşılıklarına neden olmaktadır. Dolayısıyla, bankaların karları likidite riski nedeni ile erimektedir.¹⁵

¹⁵DOĞAN, ŞARSEL., A.g.k. s. 20-28.

TABLO 7: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN LİKİDİTE RASYOSU

Likidite	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Likit Aktifler/T.Aktifler	39	36,9	36,4	33,5	32,4	35,9	32,1	43,5
LikitAktifler/(Mevduat+MevduatDışıKaynaklar)	48	46,6	44	41,1	39,9	42,6	38	53,2
YP Likit Aktifler/YP Pasifler	-150	44,8	44,6	41	39,5	40	35,8	38,6

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız Yıllıkları, Muhtelif Sayılar.

Bankalar istedikleri kadar likiditelerini düşürsünler, enflasyonist ortamda fırsat maliyeti artmaktadır. Bunun sonucunda, bankalar enflasyondan ötürü bir kez daha riske girmektedirler. Likit aktiflerin toplam aktiflere oranı yıllara göre yaklaşık ve yüksek seviyelerde seyretmiş, 1995 ve 1996 yıllarında düşmüş ve sabit kalmıştır. Bu oran, 1988'den 1996 yılına dek aşağı yukarı aynı düzeylerde gerçekleşmiştir. 1996 yılından sonra likit aktiflerde yeni bir düşüş izlenmiş; 2001 yılında ise krizin getirdiği bir ihtiyat gereği olarak bankaların likiditelerini arttırdıkları görülmektedir.

1993 ve 1994 yıllarındaki yüksek likidite rasyosu, bankaların kaynaklarını daha çok bankalararası repo piyasasında değerlendirmelerinden kaynaklanmaktadır. 1994 yılından sonra, özellikle kriz döneminde bankaların repo yolu ile likit değerlerinde yaşadıkları hareketlilik azalmıştır.

Likit değerlerin toplam aktifler içindeki payı, özellikle kamu bankalarındaki azalmanın da etkisi ile 1995 yılında %36.9'a ve 1996 yılında da %36.4'e gerilemiştir. Bu gerileme, 1995 ve 1996 yıllarında bankaların daha çok hisse senedi, özel sektör tahvilleri ve finansman bonoları gibi kıymetlerden oluşan diğer menkul kıymetlere yöneldiklerini göstermektedir. Son yıllarda, özellikle 2000 yılında hükümetin para programına katkıda bulunmak amacıyla bankaların kamu kağıtlarına

yöneldikleri ve menkul değerler kaleminin arttığı görülmüştür. Nitekim, krizin çıkış sebeplerinden biri olarak risk yönetimi olmaksızın likidite prensiplerine aykırı gereğinden fazla kamu kağıdı tutmak ilk sıralarda yer almaktadır. Nakit değerler, bankalar, menkul değerler cüzdanı ve mevduat munzam karşılıklarından oluşan likit aktifler içinde en yüksek artış %69 ile menkul kıymetler cüzdanında olmuştur.

8. SERMAYE YETERLİLİĞİ RİSKİ

Bankacılık sektöründe, güven ve istikrarın korunması, ayrıca muhtemel tehlikelere karşı dayanıklılığın artırılmasını temin için güçlü bir sermaye yapısı aranmaktadır. Son yıllarda bankacılık faaliyetlerinin artan bir hızla uluslararası alana yayılması sermaye yeterliliği kavramını ön plana çıkarmıştır. Öyle ki bankalar eskiden aktif büyüklüklerine göre sıralanırken bugün sermaye yeterliliği en önemli ölçüt haline gelmiştir.

1992 yılından itibaren, uluslararası alanda faaliyet gösteren bankalara OECD'nin yayınladığı Cooke Raporu ile getirilen asgari sermaye yeterliliği oranı % 8'dir. Buna ilaveten ana sermayenin risk ağırlıklı aktiflere oranı ise % 4 olarak belirlenmiştir.

Türkiye'de sermaye yeterliliği ilk olarak 1989 yılında Bankalar Kanunu'nda yer almıştır. Mevcut yasal düzenlemeler ile yetinilmemiş, uluslararası gelişmelere adapte olmak amacı ile ayrıca tebliğler çıkarılmıştır. İlk olarak %5 ile uygulanmaya başlanılan rasyo, daha sonraki yıllarda yavaş yavaş yükseltilmiş ve bugün %8 ile standart taşmış olarak uygulanmakta olan tek sermaye yeterliliği rasyosudur.¹⁶

¹⁶ Niyazi ÇAKIR, "Türkiye'de ve Uluslararası Bankacılık Alanında Sermaye Yeterliliği Düzenlemelerinin Mukayeseli Değerlendirilmesi", *Hazine ve Dış Ticaret Dergisi*, Sayı. 8. (Nisan 1991), ss. 29-30.

En son düzenlenen sermaye yeterliliği prensipleri ile bankalara sermaye kullanımını etkinleştirme ve risk/getiri sisteminin kurulması (beklenen zarar ve beklenmeyen zararların takip edildiği bir sistem) yönünde bir risk yönetimi zorunluluğu getirilmiştir. İleriki dönemlerde bankaların risk yönetimi uygulamaları ile ilgili olarak yasal otoriteler ile birebir iletişim içinde olması ve denetimlerin başlaması beklenmektedir.

Sermaye yeterliliğinin banka bazında piyasa riskini dikkate alarak hesaplanması ve raporlanmasına 2002 başında geçilmiş ve yıl ortasında da konsolide bazda piyasa riski dikkate alınarak hesaplanması süreci başlayacaktır. Bu konuda getirilen düzenlemeler dışında çeşitli yaptırımlar da bulunmaktadır. Sermaye yeterliliği rasyosu %8'in altına düşen bankalar, hem daha fazla mevduat sigorta fonu ödemeye hem de 6 ay içinde rasyoyu yakalamaya zorlanmaktadır.

TABLO 8: TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN SERMAYE YETERLİLİĞİ

Sermaye Yeterliliği	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
$(\text{Özkaynak} + \text{Kâr}) / \text{T. Aktifler}$	8.3	8.9	8.9	9.4	8.9	5.9	6.9	10.8
$(\text{Özkaynak} + \text{Kâr}) / (\text{Mevduat} + \text{Mevduat Dışı Kaynaklar})$	10.3	11.3	10.8	11.6	11	7	8.1	13.2
Net Çalışma Sermayesi / T. Aktifler	0.3	1.4	1.6	2.8	1.1	-3.5	-1.7	3.8
$(\text{Özkaynak} + \text{Kâr}) / (\text{T. Aktifler} + \text{Gayrinakdi Krediler})$	5.6	5.2	5.0	4.9	4.7	2.9	3.4	6.1

RASYOSU

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği, Bankalarımız Yıllıkları, Muhtelif Sayılar.

Bankalar, enflasyonist baskılardan dolayı her sene bilançolarını şişirmek zorunda kalmaktadır. Eğer banka, enflasyon kadar özkaynaklarını arttırmaz ise, özkaynaklar bankayı taşıyamaz hale gelmektedir. Bankanın dış kaynaklara yönelmesi de riskli olacaktır çünkü her an kesilme durumu söz konusudur. Dolayısıyla, bankacılık sisteminin güvenliği için böyle bir standart rasyo getirilmesi çok olumlu olmuştur.

Sermayesi yetersiz bir bankanın karşılaştığı risk dört etkenden kaynaklanabilir. İlki, sermaye sabit kalırken aktiflerin artması, ikincisi aktiflerin sermayeden daha hızlı artması, üçüncüsü aktifler sabit kalırken sermayenin azalması ve sonuncusu ise sermayenin aktiflerden daha hızlı azalması durumudur. İlk iki durumda, problem, bankanın büyümesi nedeni ile sermayenin yetersiz kalması sorunudur. Böyle bir banka, sermaye artırımına giderek, ya da riskli aktiflerin bir kısmını satarak yeterli sermaye oranını tekrar yakalayabilmektedir.

Son iki durumda bankanın karşılaştığı risk çok daha zorlu olmaktadır. Aktiflerin sabit kalarak sermayenin azalmasının nedeni zararlardır. Kötü yönetim, teknolojik gelişmelerin gerisinde kalma, pazar payının kaybı ve kredi riski, zararların temel nedenlerini oluşturmaktadır.

Özellikle, yüksek enflasyonlu bir ekonomide kredi riski artacağından zarar edilmese bile karlar düşmektedir. Bu durumdaki bir banka, büyümeyi finanse edecek sermaye artışı yapamayacağı için finansal zorluklarla karşılaşmaktadır. Bankanın zarar etmesi halinde ise, özsermayede azalmalar söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla, sermaye yeterliliği istenilen seviyenin altına düşmektedir. Zararların diğer iki nedeni de enflasyona karşı son derece hassas olan döviz kuru riski ve faiz riskidir. Enflasyonun yüksek olması durumunda, bu iki finansal riskteki artışlar da sermaye azalmalarında önemli rol oynamaktadırlar.¹⁷

Türkiye'de 9 yıllık sermaye yeterliliği rasyosu ortalaması yaklaşık %9 olarak gerçekleşmiştir. Ancak, yıllara ait bu oranların içinde rasyosu hala %5 olan bankaların da olduğu bilinmektedir. Öte yandan, Türkiye'de enflasyonun yüksek olması yeniden değerlendirme fonlarının özkaynak toplamı içerisindeki payının artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla, sabit kıymet yeniden değerlendirme fonlarının, banka özkaynakları içindeki payının yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Nitekim, Cooke Raporunda yeniden değerlendirme fonları özkaynaklara %55 oranında dahil edilmektedir.¹⁸

¹⁷ ÇİLLİ, A.g.k.ss. 10-16.

¹⁸ Yener ALTUNBAŞ ve Ayhan SARISU, **Avrupa Birliği Sürecinde Türk ve Avrupa Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması**, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul: 1996, s. 12

9. SONUÇ

Risk yönetimi global gelişmeler ve değişimler çerçevesinde Türkiye'deki makroekonomik yapı içinde en önemli gündem maddesi olacaktır. Türk bankacılık sektörü bu yapı içerisinde sürekli kendini stratejik olarak geliştirmeli ve istikrarlı bir ekonomik yapıya böylece hazırlanmalıdır. Bankacılığın özünde risk yönetimi zaruri olduğu için, riskin tanımlanması, ölçülmesi, gözetilmesi ve raporlanması sürekli geliştirilmesi gerekli aktiviteler arasındaki yerini alacaktır. Bankaların gelişen piyasa koşulları ve yasal düzenlemeler çerçevesinde mevcudiyetlerini sürdürebilmeleri için risk yönetimi zorunlu hale gelmiştir.

Riskler ve getiriler değerlendirilirken yaşanan krizlerden çıkan dersler de göz önünde bulundurulmalıdır. Son yaşanan büyük mali krizlerle Türkiye'nin üzerinde durması gereken konular, kur rejimi, bankacılık sektöründe ve mali piyasalarda görülen zayıflık, toplam kısa vadeli dış borçlanma, kısa vadeli iç borçlanma, cari denge açığı, sürdürülebilir mali dengedir. Ekonomik kriz ve bütün bu dış gelişmeler, önümüzdeki hedef ve fırsatları bir kez daha gözler önüne sermiştir. Türkiye, riskleri azaltmak ve sermaye çekebilmek için, krizi geçmeli, makroekonomik yapılarını güçlendirmeli, verimliliği arttırmalı, ekonomik büyümeyi sağlamalı, yapısal reformları sürdürmeli, kredibilitiyi yükseltmeli ve Avrupa Birliği üyeliğine hazırlanmalıdır.

KAYNAKÇA

ALTUNBAŞ, Yener ve Ayhan SARISU, **Avrupa Birliği Sürecinde Türk ve Avrupa Bankacılık Sistemlerinin Karşılaştırılması**, Türkiye Bankalar Birliği, İstanbul: 1996.

AKAN Mustafa, "Bankacılık Sektörü Pazar Yapısındaki Gelişmeler", **Banka ve**

Ekonomik Yorumlar, Sayı. 5, (Mart 1996).

CHARI V.V, Larry E. JONES and Rodolfo E. MANUELLI, "Inflation, Growth and Financial Intermediation", **Federal Reserve Bank of St. Louis Review**, Volume. 78,(May/June 1996).

ÇAKIR Niyazi, "Türkiye'de ve Uluslararası Bankacılık Alanında Sermaye Yeterliliği Düzenlemelerinin Mukayeseli Değerlendirilmesi", **Hazine ve Dış Ticaret Dergisi**, Sayı. 8, (Nisan 1991).

ÇANAKÇI Demet, "Türk Bankacılık Sektöründe Karlılığı Belirleyen Faktörler: Bir Ekonometrik Çalışma", **Bankacılar Dergisi**, Türkiye Bankalar Birliği, Sayı. 18, Eylül 1996.

ÇİLLİ Hüseyin, **Enflasyon, Bankalar ve Risk**, Türkiye Bankalar Birliği, Ankara: 1994.

DOĞAN Saruhan, Yıldız ŞARSEL, "Enflasyonun Bankacılık Sektörü Üzerine Etkileri ve Türk Bankacılık Sektörüne Bir Bakış", **Türkiye Bankalar Birliği**, Ankara: 1994.

DOWD Kevin, **Beyond Value At Risk**, London, 2001.

ERB Claude, Campbell R. HARVEY and Tadas E. VISKANTA, "Inflation and World Equity Selection", **Financial Analysts Journal**, (November/December 1995).

ERBİLGİÇ Füsün S., Bengi ÖZER, "The Effects of Inflation on Compositions of Revenues, Deposits and Profitability of Commercial Banks in Turkey", **Boğaziçi**

Journal Review of Social, Economic and Administrative Studies, Volume. 7,
No. 1-2, 1993.

GÖKÇE Deniz, "Faiz Politikalarının Esasları ve Türkiye'de Faiz Politikası Uygulamaları", **İktisadi Araştırmalar Vakfı**, İstanbul: 1993.

LANDSKRONER Yoram, David RUTHENBERG, "Optimal Bank Behavior under Uncertain Inflation", **Journal of Finance**, Vol. XL, No. 4, September 1985.

KOZANOĞLU Hayri, **Uluslararası Bankacılıkta Risk Yönetimi**, (Marmara Üniversitesi, 1996).

METİN Kıvılcım, **The Analysis of Inflation: The Case of Turkey**, Ankara: Capital Market Board, No. 20, 1995.

TÜRKİYE BANKALAR BİRLİĞİ, "Bankacılığa İlişkin Mevzuat Değişiklikleri ve Yeni Düzenlemeler", **TBB Bankacılar Dergisi**, Sayı. 37, 2001.